

Współczesna filozofia polityki: problem społeczeństwa masowego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Peter Sloterdijk, *Pogarda mas*, tłum. B. Baran.
- Źródło: José Ortega y Gasset, *Bunt mas*, tłum. P. Niklewicz.

Współczesna filozofia polityki: problem społeczeństwa masowego

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy współczesne społeczeństwo masowe gotowe jest poprzeć każdego demagoga, który obiecuje mu zaspokojenie potrzeb? W wieku XX uciśnione masy uzyskały swobodę życia według własnych pragnień i wpływ na kształt polityki. Zaowocowało to postawą roszczeniową. Hiszpański filozof Ortega y Gasset, opisując to zjawisko, przeciwstawił człowiekowi masowemu człowieka wybranego – reprezentanta elit, który stawia sobie większe wymagania i gotów jest oddać się wyższej sprawie. Peter Sloterdijk w książce *Pogarda mas* wykazał, że począwszy od Hitlera, współczesna klasa polityczna schlebia masom, zamiast nimi kierować.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz postawę „rozpieszczonego dziecka”, według Ortegi y Gasseta typową dla społeczeństwa masowego.
- Opisziesz cechy reprezentanta elit w ujęciu Ortegi y Gasseta.
- Znajdziesz przykłady sytuacji, w których klasa rządząca schlebia społeczeństwu masowemu w swoich politycznych deklaracjach.
- Dokonasz analizy epoki bezmyślności.
- Wyjaśnisz, jaki wpływ na rozwój epoki bezmyślności mają przeciętność, brak odwagi myślenia i pragmatyzm.

Problem społeczeństwa masowego

XX-wieczna myśl społeczno-polityczna staje w obliczu szczególnego zjawiska, jakim są narodziny społeczeństwa masowego. Jednym z najważniejszych teoretyków tego zjawiska jest hiszpański filozof José Ortega y Gasset, autor głośnej książki *Bunt mas*. Jego zdaniem, społeczeństwo masowe pojawiło się na skutek przemian społeczno-cywilizacyjnych. Kluczową rolę odegrały tu szczególnie trzy czynniki: [liberalna demokracja](#), badania naukowe i industrializacja. W efekcie:

((José Ortega y Gasset

Bunt mas

Nigdy dotąd przeciętny człowiek nie miał takiej łatwości w rozwiązywaniu swoich problemów ekonomicznych. [...] Każdego dnia jego poziom życia wzbogacał się o jakiś nowy zbytek. Z każdym dniem jego pozycja zyskiwała na pewności i coraz większej niezależności od cudzej woli i decyzji. To, co kiedyś uważano za dobrodziejstwo losu, budzące w człowieku pokorne poczucie wdzięczności, teraz przekształciło się w prawo, za które nie jest się wdzięcznym, lecz którego się wymaga.

Źródło: José Ortega y Gasset, *Bunt mas*, tłum. P. Niklewicz.

José Ortega y Gasset

José Ortega y Gasset (1883-1955)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Specyfikę społeczeństwa masowego Ortega y Gasset opisał w kategoriach społeczno-psychologicznych, tj. jako pewnego rodzaju postawę, typ osobowości i styl życia. Przedstawiciela masy charakteryzuje postawa roszczeniowa, niestawianie sobie żadnych poważnych ograniczeń, niechęć do dyscypliny, traktowanie swoich potrzeb i oczekiwań jako normy moralnej oraz brak wdzięczności wobec warunków i wysiłków, które wytworzyły aktualny dobrobyt. Postawę taką Ortega y Gasset określał czasem mianem „rozpieszczonego dziecka”. Jak podsumowuje następnie:

((José Ortega y Gasset

Bunt mas

Moja teza jest zatem następująca: właśnie doskonałość, z jaką w XIX wieku zorganizowano pewne dziedziny życia, spowodowała to, że korzystające z owych dobrodziejstw masy nie uważają ich już za organizację, lecz za element przyrody. Tak też można wyjaśnić demonstrowany przez masy absurdalny stan ducha: nie interesuje ich nic poza własnym dobrobytem, a jednocześnie nie mają poczucia więzi z przyczynami tego dobrobytu. Zdobyczy cywilizacji nie odbierają jako cudownych, genialnych konstrukcji, których istnienie należy pieczołowicie podtrzymywać; wierzą więc tylko, że ich rola sprowadza się do wymagania istnienia tych ostatnich, jak gdyby

chodziło o przyrodzone prawa. W zamieszkach wywoływanych brakiem żywności masy ludowe domagają się zazwyczaj chleba; i często zdobywają go, niszcząc piekarnie. Może to posłużyć jako symbol stosunku, oczywiście przy zachowaniu należytych proporcji, współczesnych mas do cywilizacji, która je żywi.

Źródło: José Ortega y Gasset, *Bunt mas*, tłum. P. Niklewicz.

Polecenie 1

Wyjaśnij, czym się charakteryzuje postawa „rozpieszczonego dziecka” według Ortegi y Gasset.

Umberto Boccioni, *Ulica wchodzi do domu*, 1911

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Rozważania hiszpańskiego filozofa mają zatem wymiar **pesymistyczny**. Wiek XX jest świadkiem zjawiska bezprecedensowego. Uciśnione do tej pory masy uzyskują swobodę życia wedle własnych pragnień i potrzeb (wolność negatywna w ujęciu **Berlina**) oraz wpływ na kształt życia politycznego (wolność pozytywna w ujęciu Berlina), co w połączeniu z ich roszczeniową postawą i niezdolnością narzucania sobie ograniczeń prowadzi do zjawisk takich jak faszyzm w polityce (w imię moich potrzeb jestem gotów poprzeć demagogów, którzy mi ich zaspokojenie obiecują) i pływaczny w sztuce.

Człowiekowi masowemu Ortega y Gasset przeciwstawił reprezentanta **elit** (człowieka wybranego), którego cechują: zamiłowanie do dyscypliny, stawianie sobie wysokich wymagań i ograniczeń oraz potrzeba służenia jakiejś wyższej sprawie czy normom zewnętrznym.

José Ortega y Gasset

“ **Bunt mas**

Człowiek wybitny tym się różni od człowieka pospolitego, że ten pierwszy ma duże wymagania wobec siebie samego, natomiast ten drugi, zachwycony własną osobą, niczego od siebie nie wymaga, będąc zupełnie zadowolony z tego, kim jest. W przeciwieństwie do tego, co się powszechnie sądzi, to właśnie ludzie wybrani, a nie masy, żyją w prawdziwym poddaństwie. Życie nie ma dla nich smaku, jeśli nie polega na służeniu czemuś transcendentnemu. Dlatego też takiej służby nie odbierają jako ucisku. Jeśli tego im braknie, wówczas odczuwają niepokój i wynajdują nowe normy, jeszcze trudniejsze, bardziej wymagające, które ich gnębią. To jest życie rozumiane jako narzucona sobie dyscyplina – życie szlachetne. Szlachectwo określają wymagania i obowiązki, a nie przywileje.

Źródło: José Ortega y Gasset, *Bunt mas*, tłum. P. Niklewicz.

O przynależności do tak rozumianych elit nie decyduje ani pochodzenie, ani status majątkowy, ale wyłącznie cechy charakteru. Ortega y Gasset dowodził przy tym, że każde dotychczasowe społeczeństwo funkcjonowało w oparciu o elity – to one wyznaczały normy, to one też dokonywały odkryć wynalazków oraz formułowały nowe ideały. W kulturze zdominowanej i rządzonej przez człowieka masowego ten naturalny porządek ulega zaburzeniu, w efekcie czego jest ona narażona na kryzysy polityczne (czasem katastrofalne), gospodarcze i społeczne.

Polecenie 2

Opisz, jakie cechy ma reprezentant elit według Ortegi y Gasseta?

Słownik

demokracja liberalna

(gr. *demos* – lud i *krateo* – władam) rodzaj demokracji, która charakteryzuje się wolnymi wyborami, władzą pełnioną przez wybranych przedstawicieli oraz wartościami

liberalnymi, czyli zagwarantowaniem praw jednostkom

elita

(łc. *eligere* – wybierać) grupa ludzi wyróżniająca się pozytywnie lub uprzywilejowana w jakimś środowisku

esencja

(łc. *essentia* – istota, treść) najistotniejsza treść, najważniejszy składnik czegoś; filoz. natura danej rzeczy, decydująca o tym, że jest ona właśnie tą rzeczą, a nie inną

pesymizm

(łc. *pessimus* – najgorszy) pogląd filozoficzny głoszący, że na świecie jest więcej zła niż dobra, a życie ludzkie jest bezustannym cierpieniem

Film edukacyjny

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu prof. Tadeusza Gadacza. Jakimi argumentami się posługuje, żeby udowodnić swoją tezę o epoce bezmyślności, w której żyjemy? Wskaż punkty wspólne argumentacji prof. Gadacza i myśli Ortegi y Gasseta.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DDAHj7Dp4>

Film edukacyjny. *Epoka bezmyślności – przeciętność*.

Wykłada prof. Tadeusz Gadacz.

Źródło: licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Epoka bezmyślności*.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, co jest – z punktu widzenia rozwoju cywilizacji – niewłaściwego w byciu przeciętnym? Przedstaw swoje stanowisko.

Film edukacyjny

Polecenie 1

W filmie edukacyjnym prof. Tadeusz Gadacz wypowiada tezę, że odwaga myślenia wymaga również odpowiedzialności. Opisz, jak rozumiesz te słowa? Co one oznaczają w kontekście współczesności?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D6lL5zhIJ>

Film edukacyjny. *Epoka bezmyślności – myślenie a odwaga.*

Wykłada prof. Tadeusz Gadacz.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Epoka bezmyślności – myślenie a odwaga.

Ćwiczenie 1

Zastanów się i wyjaśnij, jaki wpływ na szerzenie się przeciętności ma rozwój technologii.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D6lL5zhIJ>

Film edukacyjny. *Epoka bezmyślności – myślenie pragmatyczne.*

Wykłada prof. Tadeusz Gadacz.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Epoka bezmyślności – myślenie pragmatyczne.

Ćwiczenie 2

Zdaniem prof. Tadeusza Gadacza, gdy pojawia się jakaś dominująca ideologia, społeczeństwo zaczyna dzielić się na trzy grupy:

- tych, którzy zaczynają służyć tej ideologii
- tych, którzy mają odwagę krytycznie myśleć;
- tych, którzy dostosowują się do zaistniałej sytuacji, są obojętni.

Spośród współczesnych problemów społeczno-politycznych wybierz jeden, który twoim zdaniem jest obecnie najistotniejszy. Na jego przykładzie opisz, jak przebiega ten podział społeczeństwa.

Polecenie 2

Zastanów się, jak zmienił się cel uprawiania nauki i myślenia. Opisz, jak utrata bezinteresowności myślenia i nauki wpłynęła na rozwój epoki bezmyślności.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Współczesna filozofia polityki: problem społeczeństwa masowego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

10. Wybrane spory z zakresu filozofii polityki. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o naturę społeczeństwa (indywidualizm – kolektywizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje postawę „rozpieszczonego dziecka”, według Ortegi y Gasseta typową dla społeczeństwa masowego;
- wymienia cechy reprezentanta elit w ujęciu Ortegi y Gasseta;
- wskazuje przykłady sytuacji, w których klasa rządząca schlebia społeczeństwu masowemu w swoich politycznych deklaracjach;
- dokonuje analizy argumentacji prof. Tadeusza Gadacza dotyczącej epoki bezmyślności.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z filmami zamieszczonymi w lekcji.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytania zawartego we wprowadzeniu: Czy współczesne społeczeństwo masowe gotowe jest poprzeć każdego demagoga, który obiecuje mu zaspokojenie potrzeb?

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu zawartego w sekcji „Przeczytaj”, jeśli nauczyciel – na podstawie raportu na platformie – uważa, że przygotowanie uczniów jest wystarczające, może pominąć tę czynność. Uczniowie indywidualnie przygotowują odpowiedzi na polecenia:
 - *Wyjaśnij, czym się charakteryzuje postawa rozpieszczonego dziecka według Ortegi y Gasseta.*
 - *Jakie cechy ma reprezentant elit według Ortegi y Gasseta?*
 Omówienie wyników na forum klasy.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Film edukacyjny”, a następnie odczytuje polecenie: *Jakimi argumentami posługuje się prof. Tadeusz Gadacz, żeby udowodnić swoją tezę o epoce bezmyślności, w której żyjemy? Wskaż punkty wspólne argumentacji prof. Gadacza i myśli Ortegi y Gasseta.* Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Praca z drugim multimedium.** Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do polecenia nr 1 i ćwiczeń z zakładki „Film edukacyjny”. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania wybrani lub chętni uczniowie udzielają odpowiedzi na polecenie nr 2 z zakładki „Film edukacyjny”: *Co jest – z punktu widzenia rozwoju cywilizacji – niewłaściwego w byciu przeciętnym?* Krótka dyskusja podsumowująca przedstawione przez uczniów stanowiska.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na wiedzę i nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Spośród współczesnych problemów społeczno-politycznych wybierz jeden, który twoim zdaniem jest obecnie najistotniejszy. Na jego przykładzie opisz, jak przebiega podział społeczeństwa zaproponowany przez prof. Tadeusza Gadacza.

Materiały pomocnicze:

- José Ortega y Gasset, *Bunt mas*, Warszawa 2004.
- Kaczocha Włodzimierz, *Filozofia społeczna. Wybrane zagadnienia filozoficzno-teoretyczne oraz empiryczne*, Warszawa 2014.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Film edukacyjny” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.